

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ
ΛΑΤΙΝΟΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
ΧΩΡΟΥ (13ος - 18ος αι.)

Ενότητα #5: Λατινοκρατία. Αντιθέσεις και
συμβιώσεις

Νικόλαος Καραπιδάκης
Τμήμα Ιστορίας

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Λατινοκρατία. Αντιθέσεις και συμβιώσεις

A. Εκκλησία και πίστη

Αν η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους σήμανε την αρχή του τέλους της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, σήμανε παράλληλα και τη συνειδητοποίηση του ελληνισμού. Του Νέου Ελληνισμού.

Από πολιτική και κοινωνική άποψη δεν υπήρξε, στην αρχή τουλάχιστον, ισχυρή αντίσταση στους Λατίνους, υπήρξε ωστόσο από θρησκευτική άποψη. Η πίστη στο ανατολικό δόγμα και η γλώσσα ήταν τα σύνορα που διαχώριζαν τον λατίνο κατακτητή από τον νικημένο ορθόδοξο.

Ο Πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης διώχτηκε μεν από την πρωτεύουσα «άραβδος και ασάνδαλος», αλλά οι πληθυσμοί ανέλαβαν ένα αγώνα εναντίον της εκκλησιαστικής υποταγής, που απέκλεισε κάθε αφομοίωση. Η θρησκευτική αλλοίωση των ορθόδοξων πληθυσμών, η κυριότερη ίσως φιλοδοξία του πάπα, απέτυχε.

1. Εκκλησιαστική πολιτική των Λατίνων

Την άλωση της Κ. από τους Φράγκους, ακολούθησε ένα βίαιος εκλατινισμός της ορθόδοξης εκκλησιαστικής ιεραρχίας και η αφαίρεση της περιουσίας της.

Η λατινική Εκκλησία οργανώθηκε αμέσως σε αρχιεπισκοπές και επισκοπές, τοποθετώντας στη θέση των ορθόδοξων ιερωμένων λατίνους, που οικειοποιήθηκαν και την υπάρχουσα περιουσία. Οι κατώτεροι κληρικοί παρέμειναν στη θέση τους και πλήρωναν τον φόρο τους (ακρόστιχο).

Τα διάφορα λατινικά εκκλησιαστικά τάγματα – οι φραγκισκανοί, οι δομινικανοί, οι βενεδικτινοί, οι κιστεριανοί, οι μινωρίτες (φρεμούριοι) - εγκαταστάθηκαν παντού, κυρίως σε ορθόδοξες μονές πριν αρχίσουν να κτίζουν τις δικές τους. Το μοναστήρι του Δαφνίου, παραχωρήθηκε σε κιστερσιανούς μοναχούς από το Bellevaux της Βουργουνδίας, ενώ η μονή του Οσίου Λουκά δόθηκε σε μοναχούς του Αγίου Τάφου της Ιερουσαλήμ. Το 1213 οι Λατίνοι εισέβαλαν στο Άγιο Όρος (επιδρομή του πάπα) και λήστεψαν πολύτιμα αντικείμενα αφού βασάνισαν τους μοναχούς.

Ο πρώτος λατίνος Πατριάρχης, ο Θωμάς Μοροζίνη, ήταν ένας εριστικός και αδιάλλακτος χαρακτήρας, που παρά τις οδηγίες του ίδιου του πάπα, συγκρούστηκε ακόμα και με τους Βενετούς της Κ., και υπήρξε αδιάλλακτος προς τους ορθόδοξους.

2. Δυο διαφορετικές πολιτικές

Η λατινική Εκκλησία, συνεπής στο πνεύμα των Σταυροφοριών, πίστευε σε μια καθολική συμμαχία των χριστιανικών πληθυσμών εναντίον των μουσουλμάνων.

Σύμφωνα με το πρόγραμμά της, πίστευε ότι μέσω της αλλαγής της δομής της εκκλησιαστικής ιεραρχίας θα πετύχαινε τη θρησκευτική αφομοίωση των ορθοδόξων, που τους ένωνε εναντίον του κοινού εχθρού.

Η βενετική πολιτική ήταν διαφορετική σ' αυτό το θέμα. Δεν συμφωνούσε με έναν ολοκληρωτικό πόλεμο εναντίον των μουσουλμάνων. Προτιμούσε ηπιότερες πολιτικές, που θα διευκόλυναν της εμπορικές της επιχειρήσεις και γενικώς τα οικονομικά της συμφέροντα. Ως προς του τοπικούς πληθυσμούς, δεν επιθυμούσε μια γενικευμένη σύγκρουση που θα απειλούσε την παρουσία της. Όσο και αν υποστήριζε τον λατινικό κλήρο, λάμβανε πάντα υπόψη της ότι η γενική δυσαρέσκεια των τοπικών πληθυσμών θα απειλούσε την κυριαρχία της. Κατά κανόνα επέτρεπε στους ορθόδοξους να διατηρούν το παραδοσιακό τους δόγμα.

Διαφορετικές όμως απόψεις και συγκρούσεις υπήρξαν και μεταξύ των Λατίνων. Στην Πελοπόννησο, π.χ., ο Γουλιέλμος Βιλλεαρδουίνος, ο ανηψιός του αρχηγού της κατάκτησης, προσπάθησε να ανακόψει την εξάπλωση του λατινικού κλήρου και να οικειοποιηθεί εκκλησιαστικά κτήματα. Στο δουκάτο των Αθηνών, ο Όθωνας ντε λα Ρος, φορολόγησε την εκκλησιαστική περιουσία, για να χρηματοδοτήσει την ανέγερση των φρουριών του. Ο ηγεμόνας της Άνδρου, ο Βενετός Μάρκος Ντάντολο, φυλάκισε τον λατίνο επίσκοπο Ιωάννη το 1233. Οι σχέσεις μεταξύ πολιτικής και εκκλησιαστικής εξουσίας, διευθετήθηκαν με δυο συνόδους, τη Σύνοδο της Ραβένικας το 1210 και τη σύνοδο της Ρώμης (το 1223), που κανόνισαν τις αμοιβαίες υποχρεώσεις.

3. Η στάση των ορθοδόξων

Οι Κωνσταντινοπολίτες είχαν υποβάλει ένα υπόμνημα στον λατίνο Αυτοκράτορα Ερρίκο μετά από τη διαταγή να κλείσουν οι εκκλησίες και να διωχτούν οι ιερείς που

δεν μνημόνευαν τον πάπα, ότι «υποταχθήκαμε σε άλλο γένος και έχουμε τώρα άλλον αρχιερέα. Είμαστε υποταγμένοι στην εξουσία σου. Αλλά όχι πνευματικώς και ψυχικώς».

Ο επίσκοπος Ζακύνθου αρνήθηκε να συμμορφωθεί με τις εντολές του λατινικού κλήρου. Ζητήθηκε, το 1207, να απομακρυνθεί από τη θέση του, ως «ανυπάκουος και στασιαστής».

Πολλοί ιεράρχες εξορίστηκαν, όπως ο επίσκοπος Αθηνών Μιχαήλ Χωνιάτης, ο αδελφός του ιστορικού, που κατέφυγε στην Εύβοια και στην Τζιά. Όπως έγραψε στην αλληλογραφία του, είδε την «το ευτυχέστατο και ονομαστό ιερό των Αθηνών να ιεροσυλλείται και να ερημώνεται». Την αθηναϊκή εκκλησία ανέλαβε ένα επίσκοπος από το Παρίσι, ο Μπεράρ. Ορισμένοι ορθόδοξοι επίσκοποι, όπως ο Ιωάννης της Ραιδεστού και ο Θεόδωρος Ευρίπου απσπάστηκαν το καθολικό δόγμα, αλλά δεν σταμάτησαν να είναι σε επικοινωνία με τους ορθοδόξους. Σε ορισμένες περιοχές, όπως στην Κρήτη, οι ιερείς έπρεπε, για να χειροτονηθούν να μεταβαίνουν σε άλλες περιοχές όπως στη Μεθώνη, την Κορώνη, την Μονεμβασία ή τα Επτάνησα. Τη θέση των επισκόπων πήραν πρωτοπαπάδες και πρωτοψάλτες, εξαρτώμενοι από το βενετικό κράτος.

4. Μετά το 1261

Το λατινικό πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης μεταφέρθηκε στην Εύβοια, μετά την ανακατάληψή της από του Βυζαντινούς και ο λατίνος πατριάρχης κράτησε απλώς τον τίτλο του (τιτουλάριος).

Η ένωση των δυο εκκλησιών, που είχαν επιδιώξει οι Λατίνοι, απέτυχε. Η αλήθεια βέβαια είναι ότι ούτε οι λατίνοι πατριάρχες της Κωνσταντινούπολης την επεδίωξαν ιδιαίτερα.

Στις υπόλοιπες λατινοκρατούμενες περιοχές διακρίθηκαν προσωπικότητες όπως ο Φίλιππος της Moelbeke (1277-1286) αρχιεπίσκοπος Κορίνθου, που μετέφρασε στα λατινικά τον Αριστοτέλη και αργότερα (1366-1383) ο Σίμων Ατουμάνος αρχιεπίσκοπος Θηβών, μεταφραστής του Πρόκλου. Σε ορισμένες περιοχές όπως στο Αιγαίο και στην Πελοπόννησο οι σχέσεις είχαν σχετικώς εξομαλυνθεί, αν εξαιρέσει κανείς μερικά βίαια επεισόδια όπως αυτό της πυρπόλησης της φραγκικής Μονής της Ίσοβας, στην Πελοπόννησο το 1263. Οι Έλληνες εξασφάλισαν σε πολλές περιοχές τον σεβασμό της θρησκείας τους όπως στον Μοριά όπου ζήτησαν, όπως αναφέρει το

Χρονικό του Μωρέως : «από του νυν και έμπροσθεν Φράγκος να μη μας βιάση ν' αλλάξωμεν την πίστιν μας δια των Φραγκών την πίστιν, μήτε από τα συνήθειά μας, τον νόμον των Ρωμαίων».

Πολλοί ξένοι αφομοιώθηκαν από τους τοπικούς πληθυσμούς. Πολλοί λατίνοι συνήψαν γάμους με Ελληνίδες, παρά την αντίθεση της Ρωμαϊκής εκκλησίας. Σε όλες τις περιπτώσεις οι ορθόδοξοι παρέμειναν δύσπιστοι απέναντι στους δυτικούς, ακόμα και όταν το επίσημο βυζαντινό κράτος υιοθέτησε μια πολιτική προσέγγιση προς την εκκλησία της Ρώμης.

Οι λατίνοι αποτлеούσαν την άρχουσα τάξη και οι ορθόδοξοι μετατράπηκαν σε υποτελείς. Οι τοπικοί ωστόσο άρχοντες, αν και ορθόδοξοι ενσωματώθηκαν στην λατινική φεουδαρχία.

Β' Το κοινωνικό καθεστώς

1. Το φεουδαρχικό πολιτικό σύστημα και οι ομάδες εξουσίας

Οι Φράγκοι εγκατέστησαν το πολιτικό σύστημα που γνώριζαν : τη φεουδαρχία που στηρίζεται στη εξάρτηση των υποτελών από τους άρχοντες. Η γη χωρίστηκε σε φέουδα και οι υποχρεώσεις των φεουδαρχών καθοριζόταν από μια ειδική νομοθεσία – κωδικοποιήθηκε τον 14^ο αιώνα –, τις «Ασσίζες της Ρωμανίας», που είχε συνταχθεί κατ' αναλογία προς τις Ασσίζες της Ιερουσαλήμ, οι οποίες καθόριζαν τις υποχρεώσεις των λατίνων στους Αγίου Τόπους.

Τη διάδοση αυτής της κωδικοποίησης ευνόησαν και οι Βενετοί, στις κτήσεις τους στην Πελοπόννησο και στα Επτάνησα, στην Εύβοια και στα Νησιά του Αιγαίου, αφού εξυπηρετούσε τις σχέσεις τους με τους τοπικούς φεουδάρχες και συνεργάτες τους. Συχνά σε μια περιοχή συνυπήρχαν και τα δυο είδη δικαίου, το βυζαντινό και το δυτικό φεουδαρχικό. Στις εμπορικές συναλλαγές επικράτησε κυρίως το βενετικό δίκαιο.

Όσοι από τους Ρωμαίους άρχοντες δεν πέρασαν στο κράτη της Νίκαιας και της Ηπείρου, εντάχθηκαν μεν στη φεουδαρχική ιεραρχία αλλά όχι ομοίμορφα σε όλες τις περιοχές. Στην Κρήτη π.χ. οι τοπικοί άρχοντες, οι «αρχοντορωμαίοι» ή «αρχοντόπουλοι» ανήκαν, παρά τα προνόμιά τους, σε μια χαμηλότερη βαθμίδα από τους Βενετούς, ενώ στην Πελοπόννησο οι διαφορές δεν ήταν τόσο μεγάλες, αφού οι κατακτητές ζητούσαν τη γνώμη τους και μοιράζονταν μαζί τους τα εισοδήματα από

ορισμένες ιδιοκτησίες (casaux de parson). Η συνιδιοκτησία αυτή εξασφάλιζε μια πολιτική σταθερότητα και τη συνέχεια στην αγροτική παραγωγή.

Στην Αθήνα και στα νησιά του Αιγαίου η θέση τους ήταν κατά κανόνα υποδεέστερη. Συχνά διαπραγματεύτηκαν τη βελτίωση της κοινωνικής τους θέσης με τους κατακτητές, όπως στη Λιβαδιά, όπου παρέδωσαν την πόλη τους στους Καταλανούς αντιπάλους του δούκα των Αθηνών, με αντάλλαγμα την ένταξή τους στην τάξη των κυριαρχούντων. Στο δουκάτο του Αιγαίου, οι ίδιοι οι Φράγκοι παραχώρησαν φέουδα σε Ρωμαίους (Ελληνες) με αντάλλαγμα την παροχή στρατιωτικών υπηρεσιών.

2. Οι ομάδες των κυριαρχουμένων

Αντιθέτως προς τις άρχουσες τάξεις, η θέση των χωρικών και των αστών, χειροτέρευσε. Κατά τη φεουδαρχική αντίληψη αυτές οι κατηγορίες ανήκαν στους πάροικους και, κατά τη λατινική ορολογία, στους βιλάνους. Στις φραγκοκρατούμενες περιοχές η εξάρτηση των καλλιεργητών από τους άρχοντές τους, ήταν προσωπική, σε αντίθεση με τις βυζαντινές περιοχές όπου ο καλλιεργητής (πάροικος) ήταν μεν εξαρτημένος από τη γη που καλλιεργούσε αλλά όχι από τον κύριο του. Στις περιοχές όπου τα βυζαντινά εδάφη πέρασαν στους Βενετούς απευθείας, το βενετικό κράτος συμπεριφέρθηκε ως διάδοχο, και δεν άλλαξε τις συνθήκες εξάρτησης των καλλιεργητών.